

<https://doi.org/10.36007/4959.2024.113>

Milyen gyülekezet, milyen lelkész? Egyházjogi előadás

SOMOGYI Alfréd

Abstract

The study gives an overview of the legal status of the parishes of the Reformed Christian Church in Slovakia and the legal status of pastors. In particular, it addresses the current problem of the practical complications caused by the employment of pastors in parishes without pastors and the ways in which this can be solved in the church.

Keywords

Reformed Christian Church in Slovakia, mother parish, daughter parish, pastor, substitution

Bevezetés

Egyre inkább hallani a Kárpát-medencében, hogy református egyházaink, kisebb vagy nagyobb mértékű lelkészhiánnyal küszködnek. Mi is érezzük ezt, főleg egyházunk keleti részében. Nem véletlen tehát, hogy a Magyarországi Református Egyház és a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház is a lelkipásztorkodás évének minősítette ezt az esztendőt és elkezdődött egy közös – magyar református – gondolkodás a lelkipásztori szolgálatról és egyáltalán a lelkési életpályáról. Ennek első, kézzelfogható eredménye a teológusképzés egységesítése a 6 magyar református teológiai között. Ám én nem erről szeretnék beszélni.

Az egyre erősödő lelkészhiány, arra kényszeríti az egyházat – s most a Szlovákiai Református Keresztyén Egyházra gondolok – hogy olyan új (kényszer)megoldásokhoz folyamodjon, amelyeknek jelenleg nincs egyházjogi alapjuk. Előadásom ezt a szomorú jelenséget szeretné körbejárni.

A gyülekezet és az egyházközség kérdéséről

Különbséget kell tennünk a „gyülekezet” és az „egyházközség” kifejezés között. A „gyülekezet” ugyanis egyházjogi szempontból értelmezhetetlen. Saját meghatározás alapján a gyülekezet egy szakrális, egyszeri és helyhez, időhöz kötött keresztyén alkalmi közösség. Például egy vasárnapi istentisztelet alkalmával, a templomban nem az egyházközség van bent, hanem a gyülekezet. A gyülekezetnek azonban nincs állandó tagsága, nem lehet tulajdona, nem tud jogi személyként viselkedni. Az egyházközség ezzel szemben képes és alkalmas jogi személyként viselkedni. Évről évre stabil létszámú tagsága van, különböző jogosultságú tagokkal. Ez a gyülekezeti nyilvántartás és a választói névjegyzék. A tagok jogosultságai pedig: egyháztag, választójogú egyháztag, választójogú és választható egyháztag, presbiter, gondok és lelkész, akik az egyházközség hivatalos képviselői. Ők a gyülekezetben egyenrangúak, de az egyházközségben más-más jogosultsággal rendelkeznek. A továbbiakban egyházközségekről fogok beszélni, mert több féle, pontosabban más-más jellegű és más-más jogosultsággal rendelkező egyházközségek vannak a református egyházban.

Az anyaegyházközség

A történelem folyamán több ízben és többféle kritériumrendszer alapján határozták meg a református egyházban az anyaegyházközség jellegét. Voltak olyan idők, amikor a magyar reformátusság körében az iskolafenntartás, vagy legalább a vallásoktatás rendszeres végzése is feltétele volt az anya-egyházközségi jogállásnak.

Jelenleg a legfontosabb ismérv a templom megléte és a lelkipásztori állás önálló fenntartása. Ez a feltétel minden törvényi szabályozásban alapfeltételnek számít a mai napig. Az anyaegyházközségnek – önmaga kormányzására – saját önálló presbitériuma van.

A SZRKE jogrendje így definiálja az anyaegyházközséget: „Önálló anyaegyházközség az az egyházközség, amely lelkészi állás fenntartására önállóan képes és hajlandó, illetve lelkészi állást önállóan tart fenn”¹. És van még egy érdekes szabályozásunk, jelesen, hogy „Az az anyaegyházközség, amely önállóan két éven keresztül folyamatosan nem tart fenn lelkészi állást, vagy jogállásából fakadó kötelességeit nem teljesíti, leányegyházközséggé válik”². Ez magyarul azt jelenti, hogy két éven belül minden anyaegyházközségnek, ahol megüresedett a lelkészi állás, új lelkészt kell választani és betölteni a lelkészi állást, mert ha nem és ez tovább tart, mint 2 év, akkor leányegyházközséggé minősíthető az anyaegyházközség. Ez az utóbbi szabályozás a lelkészhiányra való tekintettel nem jó, minden bizonnyal hozzá is fog nyúlni a zsinat előbb vagy utóbb.

A leányegyházközség

A leányegyházközség olyan önkormányzati egység, amely önálló istentiszteleti hellyel rendelkezik³, ugyanakkor lelkipásztori állást nem tart fenn⁴, hanem a lelkipásztori gondozást és kormányzást illetően valamely szomszédos anyaegyházközséghez van csatolva. A történelem folyamán a leány-egyházközségi státus feltétele volt az iskolafenntartás és a tanítói állás fenntartása⁵. Ma ez már nincs így.

A leányegyházközség a jelenleg érvényes szabályozás szerint a Magyarországi Református Egyházban nem önálló jogi személy, a mi egyházunkban azonban igen. A leányegyházközség is önálló presbitériummal rendelkezik és lehet ingó- és ingatlan tulajdona.

A SZRKE jogrendje így definiálja az anyaegyházközséget: „Leányegyházközség az a saját presbitériummal rendelkező egyházközség, amely a lelkigondozás és igazgatás tekintetében valamely szomszédos vagy közel fekvő anyaegyházközséghez tartozik, önálló lelkészi állást nem tart fenn, viszont az adott anyaegyházközséghez tartozva közösen tartják fenn a lelkészi állást, és lelkészi hivatala az anyaegyházközség területén van”⁶. A leányegyházközségnek a közegyház felé azonos kötelességei vannak, mint az anyaegyházközségnek, viszont korlátozottak a jogai. A közalapba ugyanúgy fizet, de az egyházmegyei közgyűlésen a leányegyházközség világi képviselőjének nincs szavazati joga és lelkészválasztás esetében az anyaegyházközség egyeztetet a leányegyházközséggel, ha akar, de a leányegyházközségnek alapjáraton nincs beleszólása a lelkészválasztásba.

¹ A SZRKE 4/2011 sz.t. 7.§ (1) bek.

² A SZRKE 4/2011 sz.t. 7.§ (2) bek.

³ MRE-1996 16.§

⁴ MRE-1904 10.§ d); MRE-1928 14.§

⁵ MRE-1904 10.§ d); MRE-1928 14.§

⁶ A SZRKE 4/2011 sz.t. 10.§

A társegyházközség, ill. társult anyaegyházközség

Általánosságban a társegyházközség két vagy több, egymás közelében lévő polgári településen lakó református közösség által alkotott egyházközség. Vagy külön templommal és külön presbitériummal, vagy közös templommal és közös presbitériummal⁷ rendelkezik, de mindenképpen egyetlen lelkészi állást tart fenn. Általában a társegyházközségnek egy presbitériuma van⁸. A társegyházközség egyenrangú az anyaegyházközséggel és önálló jogi személy. Társegyházközségi és társult anya-egyházközségi jogviszonyban a felek közötti különbségek és jogosultságok nincsenek meg úgy, mint az anya- és leányegyházközség között fennálló jogviszonyban.

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyházban 2012-től létezik jogilag is definiálva a társult anyaegyházközségek státusza. Két anyaegyházközség – a lelkészi állás fenntartásának biztosítására – társulási szerződést köthet és közösen tarthat fenn 1 lelkészi állást. Ez a lehetőség – természetesen – az elnéptelenedő, meggyengült anyaegyházközségek számára adott. Fogjuk majd látni a Barsi- és Gömői egyházmegye aktuális adatait, ezekből kiderül, hogy a társulások itt sokat segítettek.

A vonatkozó törvény szerint, a SZRKE-ban csak két anyaegyházközség társulhat. A társult anyaegyházközségek, a lelkészi állás fenntartásán kívül, minden egyéb dologban megtartják önállóságukat. Vagyonuk nem lesz közös, a társulás révén nem válnak új jogi személylé, megtartják önálló presbitériumaikat.

Példa: „A” anyaegyházközség társul „B” anyaegyházközséggel. A továbbiakban 1 közös lelképásztorra lesz „A” és „B” egyházközségeknek. Közösen biztosítják a lelkészi állás fenntartását. Külön van „A” egyházközségnek is és „B” egyházközségnek is presbitériuma. Ha a lelkészi állással kapcsolatban kell dönteni (pl. lelkészt hívnak meg), akkor a két presbitérium közösen dönt. De ha pl. „A” egyházközség szeretné javíttatni a templomát, akkor arról csak az „A” egyházközség presbitériuma fog tárgyalni. Ha pl. „B” egyházközség szeretné bérbe adni a földjeit, vagy az egyik épületét, akkor ebben a kérdésben csak a „B” gyülekezet presbiterei fognak határozni.

A társult anyaegyházközségek minden kérdésben megtartják korábbi önállóságukat, kivéve a lelkészi állás fenntartásával kapcsolatos kérdéseket. Ezek intézését egy közös képviselő látja el, amelyet a társulásról szóló 4/2011 sz. törvény szabályoz Egyházunkban. Így például az egyházközség hivatalos képviselővel a lelkész mellett a két gondnok közül csak az egyiket lehet megbízni. Az egyházi választási ciklus felénél ez a megbízás automatikusan átszáll a másik gondnokra. Fontos részlet, hogy a társult anyaegyházközség nem önálló jogi személy. A társuló anyaegyházközségek, a társulásban megtartják önálló jogi személyiségüket. A lelkészhiányra tekintettel, ez lehet egy járható út.

A missziós egyházközség

A missziós egyházközség olyan egyházközség, amelynek a tagjai egy vagy több polgári község területén élnek. Önmagukat nem szervezték egyházközséggé és képtelenek a lelkészi állás fenntartására. Ezért az egyetlen egyház, vagy az egyházmegye segítségével tartják fenn a lelkészi állást, amíg nem tudnak önállóvá válni. A SZRKE-ban a missziós egyházközséget így definiálja a törvény: „Azok a református keresztyén egyháztagok, akiknek a közösségi szándékú szerveződését az Egyház közvetlenül felügyeli, mert stratégiai szempontból fontosnak tartja, missziói gyülekezetet alkotnak”⁹.

⁷ MRE-1904 10.§ b);

⁸ MRE-1996 15.§

⁹ A SZRKE 4/2011 sz.t. 18.§ (1) bek.

A fiókegyházközség¹⁰

A múltban a fiókegyházközség olyan egyházközség volt, amely sem lelkészi állást, sem tanítói állást, sem iskolát nem tartott fenn, hanem valamely szomszédos egyházközséghez volt csatolva, s az ottani presbitériumban volt képvisellete. Saját presbitériummal tehát nem rendelkezett. Ma már nincs ilyen jogállású egyházközség az egyházunkban.

A szórvány

A szórvány nem számít egyházközségnek. A szórványban olyan református hívekről van szó, akik egy vagy több polgári településen, vagy egy nagyobb földrajzi térségben csupán kis létszámban élnek így – a hívek létszáma miatt – nem tudnak még missziós egyházközséggé sem alakulni. A szórványokat régebben missziós egyházközségekhez sorolták. Ma inkább egy-egy anyaegyházközségekhez szokás besorolni az egyházmegyén belül. A szórványokról való gondoskodás régen az egyházmegye hatáskörébe tartozott¹¹, ma közvetlen gondozását az anyaegyházközség látja el. A szórványnak nincs presbitériuma, de az anyaegyházközség presbitériumának lehetnek a szórványból való tagjai. Önmagában nem jogi személy, nem rendelkezik tulajdonnal sem.

Tekintsük át ezután a lelkészi jogállásokat. Kiindulási pontunk az, hogy a teológushallgató már lelkészi jellegű személynek számít egyházunkban, amennyiben teológusként kérvényezte ezt a jogállást és a Zsinati Tanács – személyes meghallgatás után – megadta neki a lelkészjelölti jogállását. Ez egyébként alapfeltétele annak, hogy legációk szolgálatokat végezhesen a teológus a Szlovákiai Református Keresztyén Egyházban. S ha eredményesen befejezte teológiai tanulmányait, lediplomázott, átment az első lelkészképesítő vizsgán és kibocsátották szolgálatra, akkor megkezdheti segédlelkészi szolgálatát.

Segédlelkész

A segédlelkészt – főszabály szerint – a Zsinati Tanács rendeli ki szolgálatra¹² általában egy önálló lelkész mellé, vagy a felügyelete alá. A segédlelkészre úgy tekint az egyház, mint a lelkészi szolgálatra készülő, de még tanulmányait folytató, pontosabban gyakorlatot szerző lelkészjelöltre. Vagyis a segédlelkészi időszak – egyházi jogi szempontból – a szolgálatra való felkészülés része. Legalább 21 hónapos segédlelkészi szolgálat után, de legfeljebb a gyülekezeti szolgálatra való kibocsátástól számított 5 éven belül, a segédlelkésznek jelentkeznie kell a II. lelkészképesítő vizsgára és le kell tennie ezt a vizsgát. Ha ezt nem teszi meg, akkor elveszítheti segédlelkészi jogállását. Miután a segédlelkész letette a II. lelkészképesítő vizsgáját, onnantól kezdve a megváltozik a jogállása és lelkészi beosztásának megnevezése. Innentől kezdve ő már beosztott lelkész.

Beosztott lelkész

A beosztott lelkész már önállóan – principálistól felügyelet nélkül – végzi lelkészi szolgálatát. Igazából a II. lelkészképesítő vizsgával nyerte el a lelkészi jogállását és lelkészi képesítését. Vezethet lelkészi hivatalt, s felszentelését követően választható lelkész lesz. Törvényeink szerint beosztott lelkész az a lelkész, aki valamely önálló lelkész mellé a feladatai ellátásának segítése érdekében lett kinevezve. A beosztott lelkészt az illetékes lelkész javaslatát követően a püspök rendeli ki.¹³ Általában beosztott lelkészből lesz önálló lelkész.

¹⁰ A SZRKE Alkotmánya jelenleg nem rendelkezik erről ez egyházközség típusról.

¹¹ A szórványokat az egyházmegyei közgyűlés sorolja be ma is egy-egy missziós- vagy anyaegyházközséghez.

¹² A SZRKE 1/2005 sz.t. 20.§ (1) bek.

¹³ A SZRKE 1/2005 sz.t. 34.§ (1) bek.

Önálló lelkész

Önálló lelkész az, akit meghívott, megválasztott és beiktatott lelkészi állásába egy egyházközség. Valamikor teljes jogú lelkésznek nevezte a jogrendünk az önálló lelkészt. Ez a lelkészi „ranglétra” csúcса, annál többre nem viheti egy lelkész, hogy egy egyházközség megválasztott és beiktatott lelképásztora. Ő már választható egyházmegyei, vagy egyetemes egyházi tisztségekbe is. S bár a közfelfogás szerint az esperes nagyobb és a püspök még nagyobb, de igazából a csúcsot jelentő önálló lelkészi jogállás után, már csak egyházi tisztségek vannak, amelyek nem tesznek hozzá semmit a jogálláshoz.

Helyettes lelkész

És van még egy lelkészi jogállás az egyházunkban: a helyettes lelkész. Helyettes lelkész az a lelkész, aki a megválasztott lelkész akadályoztatása vagy a lelkészi állás megüresedése esetén részleges vagy teljes jogkörrel ellátja a lelkészi álláshoz tartozó feladatokat.¹⁴ Helyettes lelkész lehet beosztott lelkész is és önálló lelkész is.

És még egy kategóriáról kell szólnom: jogrendünkben van olyan, hogy „**Kárpát-medencei református egyház segédlelkésze, illetve lelkésze**”. Ő az, aki „az illetékes püspök hozzájárulásával képesítésének honosítása nélkül kirendelhető segédlelkészi, illetve beosztott vagy önálló lelkészi szolgálatba, valamint kijelölhető helyettes lelkésznek, de önálló lelkészi állásba nem választható”.¹⁵

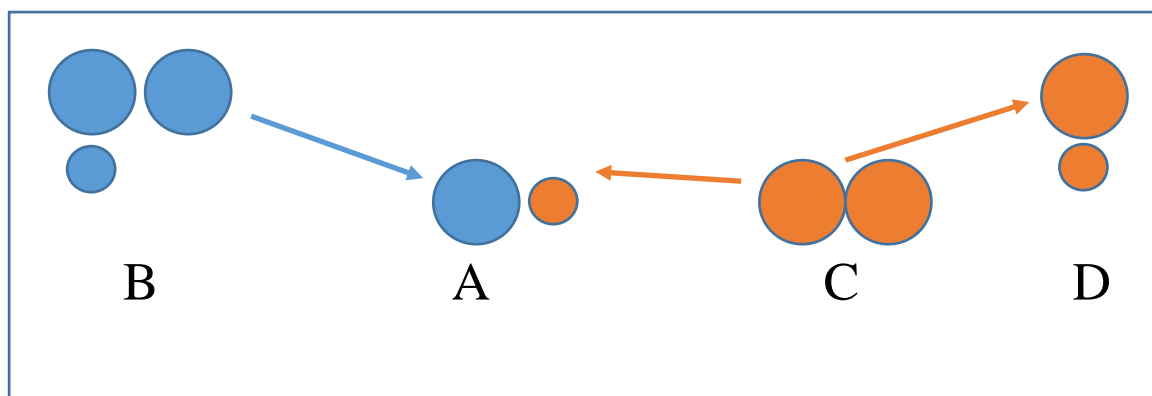
A lévitákról most nem fogok külön szólni.

Témánk vonatkozásában az lesz – egyházbjogi szempontból – érdekes, hogy a jelentkező lelkészhiány nyomán, hogyan sikerül ellátni a lelkészi szolgálatokat az üresedésben lévő lelkészi állásokban? A válasz egyszerűen hangzik: helyettes lelkészekkel. Csakhogy az élet produkál olyan furcsa helyzeteket, amelyekre az egyházbjog nincs felkészülve. Például, ha megüresedik az „A” anyaegyházközség lelkészi állása és tartozik még az „A” anyaegyházközséghez egy leányegyház is, akkor ha helyettes lelkészi megbízást kap a beszolgálásra a szomszédos település lelkésze, akkor ő a sajátja mellett, teljes adminisztrátori feladatkörrel viszi az „A” egyházközség és a hozzá tartozó leányegyházközség ügyeit is. Csakhogy a beszolgálások végessége és az egyházközségek földrajzi helyzete felülírja a jogi gyakorlatot.

Az alábbi ábra azt szemlélteti, hogy a B társegyházközség lelkésze, akinek gyakorlatilag 3 gyülekezete van, mert az egyik társult anyaegyháznak van egy leányegyházközsége is. beszolgálja az üresedésben lévő A anyaegyházközséget. Ám a hozzá tartozó leányegyházközség beszolgálását már nem tudja ellátni az időbeosztás, vagy éppen a földrajzi távolság okán. C társegyházközség lelkésze már helyettes lelkészként beszolgálja D anyaegyházközséget a hozzá tartozó leányegyházközséggel együtt, és még átjár rendszeresen helyettesíteni az A anyaegyházközséghez tartozó leányegyházközségbe is.

¹⁴ A SZRKE 1/2005 sz.t. 33.§ (1) bek.

¹⁵ A SZRKE 1/2005 sz.t. 36.§ (1) bek.

A jelenlegi jogrendünk értelmében C társceházközség önálló lelkésze, a D egyházközség helyettes lelkésze is. Ám nem lehet helyettes lelkész az A anyaegyházközséghez tartozó leányegyházban. B társceházközség lelkésze pedig nem lehet helyettes lelkész Az üresedésben lévő A anyaegyházközségben, mert nem tudja ellátni a lelkészi és adminisztrátori feladatokat az ide tartozó leányegyházközségben.

A szolgálatokat azonban el kell látni, vasárnapi és hétközi istentisztelet, temetés nem maradhat el csak azért, mert kevés a lelkész. Ezért egyházunk most egy új lelkészi jogállás jogi megfogalmazásán és az ahhoz tartozó tartalom meghatározásán dolgozik. Ez lenne az úgynevezett „helyettesítő lelkész”, aki valóban azt a szolgálatot végzi, amit a megnevezés takar. Helyettesít.

A már mutatkozó és érezhető lelkészhiány változtatni fog az érintett egyházközségek megszokott életén és lehet, hogy a jogállásukon is még akkor is, ha a lelkész személye (megléte, vagy éppenséggel a hiánya) nem kellene, hogy közvetlen hatással legyen egy egyházközség jogállására.

Végezetül lássuk ennek az elméleti eszmeftutatásnak a valóság alapját: a jelenlegi helyzetet. A Szlovákiai Református Keresztény Egyház 7 magyar ajkú egyházmegyéjében jelenleg így néz ki a lelkészi állások betöltöttsége, illetve a lelkészhiány:

egyházme- gye	lelkészi ál- lások száma	egyházköz- ségek száma	lelkészek száma	üres lel- készi ál- lások	helyettes lelkészek	helyette- sítő lel- készek
Pozsonyi	23	28	27	1	1	0
Komáromi	28	32	37	1	1	0
Barsi	21	46	19	2	2	0
Gömöri	26	56	24	2	2	0
Abaúj- tornai	26	44	21	9	4	5
Zempléni	25	38	22	3	3	0
Ungi	14	19	11	3	3	0